

postea viri jam essent inter primi nominis litteratos, fateri non pudebat (quod nosmet ab eorum aliquibus intelleximus) magni sibi fuisse ad perfectum litterarum saporem, quod ipsis ea tempestate cum Campojo commercium fortunate contigerat. Nec eorum certe ulli contexere laudes quis possit, quin Campoji nomen semel, et iterum inaudiatur. Et sane asserere fortasse quis audeat, ut aevo suo Socratem ad genuinam philosophiam veluti creandam, et propagandam; ita et suo Campojum ad scientias in Sociis Mexicanis instaurandas natum fuisse.

Haec litterarum instauratio non tanti stetit Campojo, quanti sua Socrati philosophia, in cuius propagatione vitam posuit. Non, inquam, tanti stetit Campojo; sed utique immensam aerumnarum segetem in se venire conspexit; quibus profecto cedere debuisset, nisi et illum magnanima fortitudine constituisset, qui Deus ipsum ad arduos conatus excitaverat. Inveterrata politioris litteraturae corruptione vitiisque nonnullis in scientiis tractandis pedetentim in scholas ibi gentium inductis; Campoji nomen, tanquam novitatem admodum periculosam inferentis, aut aerea scientiarum spectra consecrantis, aut pueriles nugae agitantis, a nonnullis proscindebatur. Depravati ejusdem saporis causa mos ibidem inoleverat, ut in annuo periculo, quod subibant Socii Theologiae vacantes, eorum, quae Magistri dictarant in gymnasio, minutissima ratio exigeretur. Campojus quidem, cujus tota mens erat in studiorum sublimium profun-

dita-

ditate, fere sui potens non erat, ut in ejusmodi minutiis pretiosum tempus consumeret. Atque ita factum est, ut, qui Divum Thomam, qui Suarezium, qui Petavium assidue volvens desudaverat; qui Melchiorem Canum, sibi habitum in charissimis, non semel, aut iterum duntaxat legerat, sed longissimis meditationibus comprehenderat; qui Theologiam ea jam aetate tradere fortasse potuisset; factum, inquam, est, ut hic tanta doctrina juvenis in annum periculum cum venisset, dictatorum, quae non attigerat, suis illis auctoribus immersus, rationem reddere non potuerit; atque ea propter, solemne judicium Magistris pronuntiantibus, atro calculo fuerit notatus, inflictaque publicae correctionis poena, serio monitus, ac damnatus, ut post constitutum tempus denuo veniret in periculum ex unis scholae chartis habendum; quo nimirum communi morum disciplinae consuleretur. Temperantissime tulit infortunium; transegit secum ipso, ut sua studia parumper intermitteret; dictatis Magistrorum vacavit; ac stato die cum se sisteret, abunde comprobavit omnibus, non a doctrinae inopia praedictum sibi contigisse adversum, sed quia dictata illa nec primis labris degustaverat. Nulla quidem conquestio ex ejus ore audita est; quod si ad familiarem aliquem de re loqueretur, paucis verbis asseverabat, id ex merito sibi obvenisse, quoniam facile poterat ab studiis aliis paululum cessare, ut debitum Magistris praestaret obsequium. Qui familiarissime cum eo utebantur

P. H. E post

post fatalem eventum, mirifice delectati con-
 discebant ab ejus profunda eruditione, suspicie-
 bantque ipsius animi magnitudinem, et mode-
 stam temperantiam. Alii vero longe aliter de
 Campojo sentiebant: falsis enim rumoribus,
 maxime duorum, triumve juvenum (ut levis
 est ignarae juventutis natura) quibus risum mo-
 vebat illa velut mentis avocatio, qua totus erat
 Campojus in suis immersus meditationibus, et
 fere prorsus oblitus vitae, atque usus humani;
 falsis, inquam, his rumoribus opinio inoleverat
 apud vulgus, Campojum esse novitatum, et nu-
 garum apprime studiosum, atque ea tot sudo-
 ribus didicisse, quae solidam scientiam minime
 generarent. Democritus etiam ab suis civibus
 amens olim creditus est: sed quemadmodum
 evanuit falsa illa civium opinio de suo Demo-
 crito; sic evanuit, quae de Campojo neque
 prudenter, neque mature praejudicata multis
 fuerat. Evanuit porro, sero tamen: cum et il-
 le incanisset in assiduo certamine cum adver-
 sa fortuna, et Mexico jam avulsus, evehi non
 potuerit ad Magisteria.

Ad publicos honores, qui ter in Theolo-
 giae curriculo pro meritorum excellentia distri-
 buebantur, Campojus nunquam appellatus est:
 quare totum exegit quadriennium, tanquam unus
 esset ex multis; qui tamen suffragio supparum,
 qui eminebant inter caeteros, facile omnium
 princeps habebatur. In hoc publico neglectu,
 sacris demum initiatus, postremum subiit stu-
 diorum periculum: in hoc autem, cum libera da-

retur opinandi facultas, nec timeretur illa dicta-
 torum quasi servitus, quae terrebat hominem;
 indicavit Campojus, quantus esset, unanimique
 Magistrorum suffragio in eum gradum destina-
 tus est, ad quem praecipui virtute; ac doctri-
 na Socii vocabantur: et sane suo postea tem-
 pore quatuor vota solemniter cerimonia nuncupa-
 vit. Decursis tandem studiis omnibus, Angelo-
 polim immigrat, in re pietatis tertio proban-
 dus. Atque hic nova illi taciti doloris occasio
 a novo excellentis meriti neglectu: cum enim
 Magister, qui Sociis juvenibus politiores litte-
 ras Tepotzotlani tradebat, ad philosophiam e-
 docendam appellatus fuisset; ac Provinciae Ma-
 gistratus de successore designando forte cum
 Abadio colloqueretur, palam Abadius: *Felici
 casu, inquit, plures habes, quos possis appellare,
 in iis, qui ad tanti momenti munus aetate sunt
 idonea; sed qui magis aptus Campojo sit ab sin-
 gulari perfectione in latinis litteris, vidi profecto
 neminem.* Id autem cum intelligeret alter, om-
 nino respuendum censuit Campojum, ne viam
 docendi novam, aut a majoribus ingustatum
 saporem, in Socios adolescentes inferret. Bono
 quidem hominis animo parcendum! Sed quan-
 tam inde jacturam Sociorum juventae! Ille qui-
 dem Catonianam constantiam tot malis, ac de-
 spectibus opposuit; nec ab incepta via vel mi-
 nimum deflectere visus est. Quidquid attinebat
 ad consuetam disciplinam, aut religiones, aut
 ministerium dicendi e suggestu domi, vel foris,
 aut praestandi aures pro sacra poenitentia; nun-
 quam

quam non erat paratus, cum vocaretur. Caetera vero, in cubiculi silentio, aut domestica bibliotheca sedebat totas horas nullius omnino rei memor, nisi sublimium studiorum, in quae semper cupidam mentem ingurgitabat. Per eos autem dies, quod pro tertiae probationis anno Sociis praesertim commendabatur, vacavit abundantius lectioni Sanctorum Patrum, ut genuinum Divinorum Codicum sensum a purissimis fontibus derivaret. Praecipua vero aviditate legebat Chrysostomum, quem singulariter amabat, et cujus eloquentiam inprimis admirabatur: atque ea propter Campoji orationes ardorem, efficaciamque Chrysostomi redolebant.

Angelopoli Veramcrucem ire jussus, magnis conatibus adlaboravit, ut operam illis civibus praestaret quam utilissimam: et quantum valuit amicitiiis, quod certe plurimum fuit, totum adhibuit ad reipublicae bonum, sive in pietatis incitamento, sive in litteris, quoad poterat, promovendis. Tria tota lustra in Veracruensibus posuit, si paucos menses exceperis, quibus ab ea urbe sibi charissima dolens, ac moerens abfuit, in Mexicanam Professorum domum appellatus. Maximam vero trium lustrorum partem Marianae Sodalitati fuit Praefectus, quam Virginis Dolentis nomine in Sociorum Collegio Veracruenses frequentabant. Quo quidem in munere, quanquam gravibus aliis occupationibus, et privatis etiam studiis teneretur, quibus diem totum consumebat; oranti tamen identidem ex tempore non levis ho-

nos accessit. Erat enim Campojus ex iis facilis, atque usu limatissimis oratoribus, quorum meminit Tullius, qui cum ab scribendi consuetudine ad dicendum veniunt, eam afferunt facultatem, ut etiam subito si dicant, tamen ea, quae dicantur, similia scriptorum esse videantur. Qua certe in laude tantus fuit, ut ab oculato teste acceperimus: priusquam Campojus ad id munus destinaretur, aegrotante repente Praefecto, Collegii Rectorem, prandii tempore, Campojo indixisse, ut ad Sodales post tres horas de more congregandos oraret; atque imparatum illum eloquentissime dixisse. Praefectus jam Campojus, cum ita saepe diceret ex tempore ab occupationum aestu; nullis fere limitibus affluente rerum copia, nec ulla temporis mensura servata, quam longissimus interdum orabat. Cum autem, sumpto ad cogitandum spatio, mature silvam paraverat; nemo aut elegantius, aut luculentius, aut efficacius, aut dilucidius, aut exornatius, aut ad persuadendum accommodatius orationem quamlibet perficiebat. Utinam quos hoc in genere thesauros amisit in communi Sociorum calamitate, Mexicanis typis commendare potuisset! Ex illis quidem iusta volumina tria, quatuorve haberemus, quae tum hujus veritatis documentum nobis essent, tum ipsius eloquentiam, certe in paucis mirabilem, ab interitu vindicarent. Naturam sortitus est oppido liberalem in exquisitis dotibus, quae perfectissimum hac parte Oratorem constituunt. Vultum habuit mirifice gravem, et majestate

oratoria sane decorum: oculos, manus, gestus, et totius corporis motus, ad rem accommodatissime dispensabat: vocem, quam in disputationibus fuisse demonstravimus canoram, et clamoriam, in suggestu expromebat suavissimam, limpidissimam, ad argumenti genus flexibilem, in narrationibus facilem, in persuasionibus efficacem, in flebilibus flebilem, in laetis exultantem. Haec de naturae dotibus: ejus autem eloquentia, quam, arte naturam juvante, comparavit, fusa erat, facilis, efficax, erudita, et, cum oporteret, mirabiliter fulgurans; nunquam vero non crebris perspersa sententiarum luminibus, quas tum ex sacrorum Codicum, tum ex Ecclesiae Doctorum fontibus petebat, ut argumentum dilucidaret suum. In orationis ornatu, quoties hispane oraret, propius ad severum, et vehementem Demosthenem, quam ad suavem, et floridum Tullium accedebat. Quam sane vehementissimam facundiam, et passim alibi, et praecipue in Mexicano Templo Regalis Nosocomii fructuosam fuisse comperimus, quo tempore Campojus vix paucos menses ab sacris Ordinibus numerabat. Superest Bononiae, qui audivit hominem ibi dicentem, qua nocte, Adventus tempore, magnam urbis partem sacris concionibus Mexicani Socii perlustrabant, id unum suarum orationum sibi argumentum proponentes, ut dolor de peccatis excitaretur. Hic ergo, quem Bononiae superesse diximus, cum stupore apud nos testatus est: se conspexisse, ac demiratum esse, immensam populi frequentiam

tiam in eo tum templo congregatam, in quibus erat Emmanuel Arellanus, Doctor magni nominis, virilique ac solida pietate in Mexicanis, aliisque paris conditionis homines; hunc, inquam, confertissimum populum, et primum Arellanum, ad rapidam Campoji facundiam repente in genua prolabi, atque omnes, nullo dempto, suavissimis lacrimis diffuere, ac manare: nec opus quidem fuisse, ut in talibus mos erat, oratorem manu tollere Jesu cruce fixi simulacrum, quod populo, jam confecto luctibus, atque imploranti misericordiam, demonstraret. Quantus postea devenerit Orator iste consuetudine dicendi, facile ab iis exordiis argumentaberis!

Hujus in dicendo laudis meritum non mediocriter cumulabat urbana quaedam facilitas in privata consuetudine; atque ab iis virtutibus, nihil sane mirum est, quod magna opinio de Campojo, tanquam de singulari admodum viro, in Veracruensibus invaluerit. Franciscus Crespus, Regius urbis Praefectus, et nobilis ejus uxor, conjuges religiosissimi, et liberali magnificentia in egenos ibi gentium laudatissimi, benevolentia summa Campojum prosecuti sunt, atque intimam cum eo familiaritatem inierunt. Foemina vero non solum hanc habuit cum Campojo praestitae benevolentiae necessitudinem; sed etiam omnes animi sui latebras in sacra poenitentia ipsi patefaciebat; nec fere pedem, aut manum, nisi ex tanti viri consilio, movere consuevit. Hanc spectabilem virtutibus foeminam, cum Veracrucis fato concessisset, Cam-

pojus descripsit elegantissimo, ut omnia solebat, stilo; et Matronarum exemplo vitam ejus admodum castigatam, atque in opulentia, et honoribus religiosam, typis commendavit. Ea Crespi cum Campojo familiaritas magni fuit emolumenti Veracrucensi Sociorum Collegio; quod ea tempestate summis rei domesticae cum esset angustiis, parum abfuit, quin penitus deleteretur. Et certe Mexicana Societas eo tum se Collegio abdicasset ob extremam ipsius inopiam; nisi Crespus Campoji studiosissimus, et Sociorum bono nunquam non favens, a praedivum mercatorum Veracrucensium liberalitate obtinisset, ut ingens quaedam pecuniae summa, quae ipsorum juris erat, dono Sociis attribueretur. Neminem comperimus, cujus memoria non exciderit, quanta fuerit haec summa; sed certe representata sunt uncialium argenteorum plura millia; et collocata pecunia, census quotannis redibant, unde Socii plures alerentur, in illa quidem urbe, ubi, nullus est, quin audierit, omnia magno nimis pretio divendi. Opportunam certe civium munificentiam!

Ut est illa urbs totius Novae Hispaniae celeberrimus portus, quem ultro, citroque vel navim conscensuri, vel a mari venientes frequentant; complures amicitias Campojus iniiit cum rei maritimae Praefectis, aliisque nobilibus ex ea militia, quae regiis navibus praesidio est. Ii quidem, ut Veramerucem attingebant, sive hominis fama occupati fuissent, sive alias ipsum novissent, in Campoji cubiculum

ul-

ultro advolabant: quin imo plures eorum auditi sunt dicere, se ad talem virum lubentes festinare, tum ut eruditissima ejus consuetudine oblectarentur, tum etiam ut ab eodem de re nautica plura condiscerent. De tabulis enim hydrographicis, de instrumentis astronomicis, de Stellarum, ejus praesertim, quam *Polarem* appellant, observatione, de acus magneticae declinatione, deque aliis id generis rebus, quae scientiae nauticae sunt, tanta peritia loquebatur; quasi aut natus, educatusque inter maritimos fuisset, aut in illis addiscendis longissimam operam posuisset, aut navim diuturno tempore gubernasset. Ab his amicitiiis Veracruce contractis, haud mediocri cum laude, Matrili postmodum, alibique in Hispanis, Campoji nomen audiebatur: nam et Mexicani hominis plausus ab ore amicorum, cum ad Hispanos remigrassent, prodibant; et ipsi epistolas a Campojo sibi datas, legendas aliis, ut amicum extollerent, deferebant. Ex his epistolis unam, alteramve forte legit Gregorius Mayansius, magni certe nominis in Hispaniae litteratis; qui maxime demirans nitidissimam dictionem, hispanae linguae puritatem, et sanissimam judicandi prudentiam, quibus ille longinquus epistolas exarabat; virum esse Campojum summo ingenio, et perfectissima litteratura suspicatus est; ultroque ad eum dedit litteras, in quibus ipsius amicitiam, et familiaritatem assiduis fovendam epistolis precabatur. Iisdem famae rumoribus, quibus inolescebat opinio de Campoji doctrina, com-

me-

motus etiam fuit, ac suamet sponte ad illum scribere nihil gravatus est Josephus Isla, clarum, et jucundum nomen in Hispanis eruditis. Atque ita coaluit perpetuis litteris amicitia inter Islam, et Campoium; ut hic habuerit a Crespo suo, quem urbis Praefectum demonstravimus, unciarum argenti signati ad duo millia summam, quam Islae dono mandavit eo nomine, ut Croiseti Sacer annus, a gallico in hispanum sermonem ab eodem Isla elegantissime redditus, typis pervulgaretur. Haec de Isla, et Mayansio novimus a quodam Campoji familiari, qui litteras utriusque ad Mexicanum virum semel, et iterum legisse testatur. Amicitiam vero inter Islam, et Campoium novimus Bononiae cuncti; cum familiaritatem, ab epistolis enatam, hic invicem praesentes, ad alterius mortem sancte coluerint.

Nec modica emolumenta, quae certe ipse non quaerebat, a maritimis amicis habuit, cum in Hispaniam immigrassent: nam ex iis pecuniosi nonnulli, cum viae se praecingerent, summa illum benevolentia interrogabant: Numquid vellet ab Hispania sibi mandari? Campoius autem vel omnino nihil, vel exquisitum aliquem librum, quem ibi terrarum invenire non datur, pretio solvendum requirebat. Illi vero, quidquid requireret, immittebant; et saepe obstinabant animis pretium non recipere. Ita quidem partim iis largitionibus, partim suis sumptibus privatam molis non modicae bibliothecam sibi effecit, in qua nihil fere cerneret nisi

nisi ex optimi saporis auctoribus, maximeque ex Sanctorum Patrum pulcherrimis, et castigatissimis editionibus. Haec erat bibliotheca, ubi suas ille collocarat delicias, et ubi tempus eruditissimo silentio consumebat, quoties liberum ipsi erat a Veracruensium frequentia, qui festis praesertim diebus ad ejus cubiculum solebant ventitare, quasi ad totius oraculum civitatis. Ab omnibus enim, maxime vero a primis in urbe viris, Campoius requirebatur; vel ejus ingenti eruditione, vel modesta gravitate, vel urbana consuetudine caperentur. Quanquam haec Veracruensium ad Campoium frequentia postremo fere triennio commorationis ejus in Novohispanis refrigescere visa est. Ratio autem fuit ejusmodi: excogitare nonnulli, scenicos ludos, non temporarios, ut interdum visi fuerant, sed perpetuo mansuros in urbe institui, theatro publice constituto: quod cum a Felice Ferrazio, tum Regio Praefecto postularent; Ferrazius in re nova Campoium, qui sibi erat ab sacris confessionibus, consulendum existimavit. Hujus consilio ductus, postulantium precibus annuit Ferrazius, et ludi fuere instituti. Post modicum vero dierum intervallum Campoius e suggestu in Divi Sebastiani novendialibus; quae prima sunt in ea urbe solemnia, pronuntiavit orationem mirifice adlaboratam, et summa cum voluptate, atque incredibili plausuum significatione a frequentissimis ibi civibus inauditam. Repente vero, cum jamjam desineret, prodigialiter exarsit; visus est (quod de Pericle Quintilia-

tilianus) fulgurare, fulminare, permiscere totas aedes; acriter, et strenue theatri spectacula reprehendit; ac postremo Praefectum excusavit, quem aperte dixit, ea duntaxat hoc nomine, ut gravioribus malis parceret, permisisset. Suprema haec verba criminati sunt civium quidam, quasi contumeliosum dicendi genus in civitatem nihil tale meritam; et se se injuste perstringi suspicati, pene omnes a visitando Campojo postmodum abstinuerunt. Fortasse inconsiderantiae damnari potuit Orator; cum urbem incoleret sane religiosissimam, ubi foeminae inprimis erant honestae, rariusque extra domum conspiciebantur; ubi Matresfamilias, cadente Sole, domesticos omnes congregabant, ut cum ipsis Marianas laudes alternatim percurrerent; ubi cuncti fere ordines ad sacram poenitentiam, Eucharistiam, aliasque religiones frequentissimi accedebant; ubi odia, jurgia, concertationes inter cives parum, aut nihil audiebantur. Et gratulamur Veracruensibus, nostris civibus, quod tales ea tempestate fuerint; iisdemque virtutibus nunc esse speramus, et perpetuo duraturos. Nos vero, quorum est ab lege historica, nullis favere partibus, Oratorem excusandum putamus, cui nec erat ita facile, cum fervide diceret, linguam in eo metu, quem incusserat benevolentia erga cives, cohibere; nec ejus fortasse verba, quo sensu debuissent, excepta sunt: nec enim dubitamus, Campojum, illarum gentium amantissimum, ab eximiiis urbis virtutibus in eum timorem devenisse,

ne tanta religio in scenicis periclitaretur. Quod si, habita ratione hominis publici, connivere se posse, Ferrazio respondit; habita etiam privati boni ratione, in pericula exarsit, quae privatis credit imminere.

Hoc eodem tempore vehementer desudabat Campojus in novis desiderandis, et excogitandis coloniis per eam infrequentem regionem, quae circa Populopolim est. Quibus coloniis ut facilius esset commercium a Mexicani sinus littore, novum etiam in eodem littore portum extrui posse imaginabatur, unde per canalem transitus esset ad mare Pacificum, atque inde facilius commercium cum remotis coloniis in confinio Populopolis excitandis. Atque harum rerum speciem quamlongissimo, eruditissimoque scripto, quod patriae bono factum credit, adumbraverat. Inchoarat etiam Veracruce laborem alium, et hunc quidem egregium: Plinii scilicet Veronensis libros de natura rerum interpretari: quod quantis conatibus, et quam strenua navitate procuraverit, incredibile quidem est; ac nosmetipsi vix fidem praestaremus iis, quae audivimus, nisi unius, alteriusve familiaris, qui Campoji efficacissimam indolem intima consuetudine noverunt, auctoritate niteremur. Atque erat hic labori suo scopus, ut Plinum Hispanorum maxime captui familiarissimum, et facillimum redderet. Decreverat autem a maritimis ordiri, cum ad mare positus esset ipse, atque eo quidem loci, ubi et Crespi Praefecti auctoritas, et communis tunc erga scribentem

be-

benevolentia, favorque facilitatem omnem rerum maritimarum observationibus, et investigationibus procuraret suis. Haec autem omnia cum immensa, sed nimium indiligenter chartarum segmentis mandata, supellectili de rebus litterariis, qui sapientis hujus thesaurus erat, primum dispersa forte ab incuria, deinde vero fortunae casibus aeterna oblivione sepulta sunt; eo nimirum annuente, qui mundum suum ad arbitrium gubernat unus vere sapiens, et justus Deus. Agentem ea Campojum occupavit commune Sociorum infortunium; cui pectus ille opposuit fortissimum, et nobilem animi magnitudinem; tametsi ad ingenii mensuram, immensam calamitatum segetem praevideret.

Nemo Campojo alacrior a Novohispanis exiit, nemo etiam in pauperiore supellectili: nam ut erat indole ad censoriam gravitatem facta, indignum se se putavit, sarcinis ire onustum; atque hominem sibi sufficere, ubi ubi commoraretur, existimavit. Ac profecto per tot incommoda terra, marique viam egit difficillimam, sitim, famem, aerumnas perpessus; una vero contentus librorum voluptate, vel quos paucos ipse attulerat, vel quos commodari sibi fortunate contigit. Nec sane dubitamus, in illa rerum perturbatione, ac strepitu, qui tot una hominum navigationem consecutus est; Campojum ob mores naturae, et longa consuetudine gravissimos, fuisse in paucis excruciatum. Post varios igitur casus Italiam cum attigisset, Ferrariae jussus considerare, vitam eam instituit,

ut

ut in otio cum dignitate ad Tullii mentem esse potuerit. Nunquam non se praestabat libentissime, quoties aliquis de re litteraria sermonem cum eo vellet conserere; ac fuere nonnulli ex Mexicana juventute, quibus ad ipsum accedentibus eruditionis petendae causa, viam optimam in cursu scientiarum commonstravit, digitumque ad puriores fontes intendit, ubi discendissimum compescerent. Atque hic demum nemo fere fuit ullus, qui justas laudes Campoji sapientiae non persolveret; quin imo superstes tunc unus aliquis ex illis ipsis, qui studia ejus olim contempserant, et probris consecrati fuerant; bona jam fide intellexit, atque aperte professus est, plane utilia, et sapiente digna esse, quae Campojus adolescens, nulla Magistri voce, didicerat; eoque duntaxat nomine ibi gentium habitas despectui fuisse praeclarissimas artes, quibus ille tot annos insudavit, quoniam ingenia virorum, tunc ibidem excellentium, ad novitatis vel umbram exhorrescerent. Sed, per Deum immortalem! quoties nova studia sanctam Fidei veritatem nec impetunt, nec etiam leviter attingunt, cur timendi subterranei meatus in occupatione illa, quam dedit hominibus Deus, ut ingenia excolantur, ut natura rerum investigetur? Nullae profecto laudes non debentur eminentibus ingenio viris, optime de litteratura meritis, qui sudoribus immensis nova ejusmodi rimantes, arcanam veritatem, ut aiebat Feijovius, a natura valuerunt extorquere.

Po-

Potissimam verò apud Italos habuit occupationem in Plinio; quod opus Veracruce inchoatum, ut demonstravimus, abruptumque discessu ejus a Novohispanis, hic iterum, et magno cum conatu resumpsit. Vir eximiae constantiae, firmissimaeque tenacitatis in iis, quae capessierat; nullum non movebat lapidem, ut omnia, quae ad operis perfectionem attinerent, minutissime investigaret. Nec illi satis erat, quod diem, noctemque in profundas hac de re meditationes animum incredibiliter intendebat in cubiculi silentio; sed nihil eum pudebat, Ferrariae, Bononiaeque in forum piscarium se se ferre; mercatorum benevolentiam, quam ab ejusmodi hominibus ingenuus habere potest, sibi largitionibus aucupari; atque ibi ad arbitrium et squamam, et corium, et caudam, et caeteras tum externas, tum internas piscium partes inexplicabili curiositate rimari: ut, repta omnigena convenientia piscium, quos videbat, ac manu tractabat, cum piscibus a Plinio descriptis, aptatum hispano sermone nomen annotaret. Nec semel piscem integrum ex sua tenuitate coemit, ut domi commodius, diuturnius, atque ab arbitris remotius perquisitioni vacaret. Haud minori erat navitate in olerum natura indaganda; et notissimus erat in foris olitoriiis tum Ferrariae, tum Bononiae, Sacerdos iste peregrinus, qui et omnia cominus intuebatur, et exquisita quaevis olera prolixius perpendebat, et de ipsorum aut plantationis, aut seminationis ratione, ac tempore,

ven-

vendentes interrogabat. Ferrariae cum Plantarii publici custode contraxit amicitiam; a quo plantarum exoticarum cognitiones, pro suis lucubrationibus maxime idoneas, derivavit.

In iis Bononiam se se contulerat, iisdemque, quibus Ferrariae, laboribus intendebat; cum audivit decretum de Societatis eversione: quod quanto ipsum dolore confecerit, ab ejusdem amore, ac reverentia in Societatem dimittimur. Campojus coluerat, suspexerat, magnificerat, amaverat leges Ignatianas, quas et profundissimis meditationibus, ut cuncta solebat, omnino digesserat. Ac sane gaudemus, quod in documentum veris Catholicis repraesentare possimus hunc solida, et genuina sapientia virum, qui prae familia, cujus fuerat alumnus annos circiter triginta duos, legitimam Ecclesiae auctoritatem dilexit, ac propugnavit. Vix ab ea decretum venit Bononiam de Societatis excidio, totam suam eloquentiam, quanta quidem erat, Campojus explicuit, ut obedientiam Ecclesiae debitam praedicaret. Id autem, sive ad unum aliquem ex familiaribus loqueretur, sive ad Sociorum frequentiam. Quod sane ut confirmaret luculentissimo exemplo, summis memorabat laudibus egregium Fenelonis facinus, Cameracensis Pontificis; qui, suum quoddam opusculum cum ab summo Ecclesiae Magistratu fuisset damnatum, ipse Cameraci in Templo principe, damnationis ejus decretum insigni demissionis exemplo legit; et statim ab hac lectione, copiose quidem, atque eleganter, op-

P. II. F pido

pido tamen religiosius, ad congregatum ibidem populum oravit de praestanda Romani Pontificis oraculo fide, ac reverentia. Id Campojus cum identidem in colloquiis per eos potissimum dies commemoraret; rapidam illam suam, et vehementissimam exauebat eloquentiam, ut apud sibi consortes, jam ab initio quidem obediens, hilarem facilitatem in hac obedientia, Christi Vicario praestita, promoveret. Atque erat in homine, cum de his diceret, ea persuadendi vis, et tam mirabilis efficacia; ut aliquando fuerit inter audientes, qui ad ejus facundiam, et religiosissima verba, suavissimis lacrimis manaverit. Nec ab ea loquendi ratione, ac praedicanda obedientia descivit Campojus, quo toto adhuc tempore duravit in mortalibus. Audiant hoc hominis insigne documentum, qui se se falso nomine philosophos hodie jactant, atque ostentant; inde vero discant, quam sapiunt constanter, qui vere Sapientes, atque a Domino Docti sunt; quorum quidem religiosa consilia sibi semper constant, nec ad fortunae inconstantiam, ut leve folium, in diversa rapiuntur! Nobis quidem Campojus, ut ut ab sapientia, severaque animi fortitudine, toto suae vitae cursu laudabilis, et mirabilis; ab hoc uno facinore laudabilior, et mirabilior visus est.

Mutata veste, nec mutatis moribus, ab suo Plinio non omnino cessavit; quanquam non modicum temporis tunc auferebat, quod in magna conficienda tabula Septemtrionalis totius

Americae, Hispano Regi subjectae, quam jam pridem meditabatur, impenderet. Nemo certe ad arduam hanc Provinciam Campojo accommodatior; vel consideres eximiam ejus in adlaborando constantiam, vel studium in rebus investigandis prolixissimum, vel vastam, atque omnibus luminibus ornatam mentis capacitatem, vel praecipuam in geographicis eruditionem, vel absolutam Novae Hispaniae totius notionem, quam et a peritis ob longa itinera, et ab assiduis hac de re meditationibus, ipse sibi comparaverat. Quod si his adjecteris utilitatem operis (omnino enim habemus nullam earum regionum tabulam, quae vel mediocriter veritatem attingat) dolendum profecto fatebere, quod his intentum virum, ad eadem sane unicum, mors a nobis eripuerit. Et quod luctum luctu cumulavit, ex ditissima hoc in genere suppellectili, quam, eo vita functo, inventum iri sperabamus; nec illustrationum in Plinium, nec paratae silvae pro illius orbis plagae descriptione, reperta sunt adversaria, quibus publicae utilitati consuleretur. Nos quidem, cum clariorum Mexicanorum imaginibus primam apponere manum aggressi sumus, vehementer desideravimus opusculum nostrum exornare Mexicani orbis tabula, quam a Campoji adversariis peteremus, et quod illustre posteris esset ejus nominis monumentum. Sed post accuratam in iis requirendis diligentiam, haud levi cum moerore intelleximus, omnia fere, quae vir iste scripserat in Italis, nescimus quo casu, deperi-

riisse. Id liquido constabat, intentissimam operam his dedisse Campojum annos aliquot, gravi jam valetudine tentatum; diuturnum autem morbum, vel quia levem credidit, contempsisse; vel quia mirabili erat magnanimitate, silentio toleravisse. Febricula correptus, et lecto affixus, venientem quemlibet hilariter excipiebat; nec ullus erat, qui febris naturam odoraretur. Ingravescente autem morbo, et plura interrogante Medico, sero intellectum est, quod vel aegrotus ipse non cognoverat, vel patefacere neglexerat: nimirum a vitiosis humoribus generatam per inguen serpere gangraenam. Illico audivit, se se ad interitum festinare, ac postremis munitus est religionibus. Neque vero Spartanam illam constantiam, et tranquillam oris dignitatem, quam alibi diximus ei fuisse perpetuam vitae comitem, ad terribilem mortis aspectum deposuit. Obiit Christiane fortis IV. Kalendas Januarias, anno saeculi vertentis 77, aetatis autem fere dimidio post quinquagesimum quartum. Elatus est in Paroeciali Mariae Virginis Templo, cui vulgo nomen est a Charitate, ad parvum Rhenum, qui Bononiam intersecat.

Immortalem Josephi Raphaelis Campoji vellemus reddere memoriam, ea potissimum de causa, qua Tullius Antonii, et Crassi laudem, ea jam tempestate, ut ipse ajebat, prope se nescientem, conatus est ab oblivione hominum, atque a silentio vindicare: quod nimirum ex scriptis cognosci suis, ut Antonius, et Crassus,

ita

ita et Campojus nunquam poterit. Hoc etiam Socrati similis, quod inter aevi sui primores ab eminenti Sapientia laudari cum meruerit; nulla ejus extant scripta, in quibus tanti viri nomen posteritas admiretur. Fuit autem Campojus omnino mirabilis ab indole sublimi, qua factus videbatur ad litterarum incrementum; fuit enimvero mirabilior ab incredibili constantia, qua se se interritus opposuit torrenti, et fluctibus in eundem excitatis, ut consueta docendi forma propugnaretur. Ob temporum injuriam accidit, ut ab iis non cognosceretur meriti ejus excellentia, quorum intererat ipsum extollere, ac primis Magisteriis in bonum publicum decorare. Ille autem nullo studiorum duce, nulla praemii spe sibi proposita, sed sciendi duntaxat, ac mentem suam bonis artibus exornandi cupidine, ad tantam doctrinae laudem ascendit; ut certe cum Frankliniis, et simili praeclearis magnitudine viris, quos in Americanis dedit saeculum duodevicesimum, jure merito possit conferri. Haec ut asseramus, praeter testimonium aliorum Mexicanorum laudati nominis in litteris, auctoritate praesertim Abadii nitimur, quo nullus quidem cadere poterat aptior testis; utpote qui et in utroque orbe notissimus est ab eximia doctrina; et excelsam Campoji mentem ab utriusque tenera aetate familiarissime tractavit. Quare pretium operae ducimus Abadium exscribere, cujus haec sunt verba in laudata jam a nobis dissertatione: *Memini tui, Josephi Campo, cujus interitu, opinione omnium*

maïorem ego animo dolore cepi. Potuit quidem mors a conspectu meo te consortem studiorum meorum charissimum abducere; a memoria autem, dum vivam, meâ subducere, aut obliterare te profecto non poterit. Tu sublimiorum, et gravissimarum scientiarum cognitione instructissimus, ab ipsismet Scripturarum, et Conciliorum, et Sanctorum Patrum fontibus Theologiam imbiberas. Tu Regnorum, Provinciarum, Urbium distantiam, situm, descriptionem sic animo comprehenderas, tanquam si de specula quadam altissima totum terrarum orbem contuereris. Tu longum Historiarum filum a Mundi exordio ad aetatem nostram tenebas manu: et saniore semper Critice adhibita, involutissima quaeque explicabas. Tibi antiqui omnes Latinitatis Patres, prae me, qui assidue a puero tecum vixi, erant familiariores. Quoties tu mihi de orationis ductu, et dicendi genere aliquo, aut de multiformi, et versatili verbi alicujus usu dubitanti lucem majorem ea, quam Paraeus, aut Pompa, aut Nizolius, aut Stephani Thesaurus attulerant, attulisti. Quoties Plinii Majoris, aliorumque antiquorum locos tenebrosos, et implicatos, dilucidius, et planius quam interpretes docti, quos ante consulueram, explanasti! Sed nimium quantum dolore abreptus sum, et injuriam illi facio, qui ex his miseriis, et iniquissima vitae hujus nostrae conditione ereptus; beatissima, uti spero, donatus est. Haec Abadii de Campoïi laudibus, tametsi magna quidem illa videantur; cum tamen legeret Xaverius Alegrius, clarum etiam nomen in Mexicanis lit-

teratis, aperte dixit: Abadium Campoïi laudes adhuc infra meritum extulisse. De Campoïi dotibus animi, atque indole secum ipso nimium severa, plura diximus; id unum adjiciemus: multorum in Sociis Mexicanis animos cum ille inflammasset ad saniozem litteraturam, atque eruditionis omnigenae studium propagasset; ab obstinato tamen rerum suarum silentio, vixit postremum decennium, aegrotavit, decessit in summa rerum inopia; in eadem vero, sibi semper constans, heros duravit invictae fortitudinis. Profecto, cum suam instaurati saporis in re litteraria Mexicus edat historiam, (quam provinciam utinam aliquis aggrediatur!) dignus Campoïus est, qui in clarissimis nominibus locum obtineat.